

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VAZIRLIGI**

**MUHAMMAD AL-XORAZMIY NOMIDAGI TOSHKENT AXBOROT
TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI QARSHI FILIALI**

Qo‘lyozma huquqida
UO‘K 330:004:331.5(575.1)

UZAQOV ORTIK SHAYMARDANOVICH

**RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA ISH BILAN BANDLIK
SHAKLLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.16 – “Raqamli iqtisodiyot va halqaro raqamli integratsiya”

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar:

Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Ubaydullayev G‘ayrat Zuvaytovich

TOSHKENT - 2025

MUNDARIJA

KIRISH	3
I-Bob. Raqamli transformatsiya sharoitida ish bilan bandlik shakllarini takomillashtirishning nazariy asoslari va mexanizmlari	15
1.1. Raqamli transformatsiya sharoitida ish bilan bandlik shakllarining nazariy asoslari.....	15
1.2. Raqamli iqtisodiyotda norasmiy ish bilan bandlik tizimlarining rivojlanish xorijiy tajribalari.....	26
1.3. O‘zbekistonda zamonaviy ish bilan bandlikni ta‘minlash mexanizmini takomillashtirish.....	38
Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	58
II-Bob. Raqamli transformatsiya sharoitida ish bilan bandlik tizimlarini rivojlantirishning uslubiy asoslari	59
2.1. Raqamli transformatsiya sharoitida hukumat va iqtisodiyot tizimlarini istiqbolli rivojlantirish.....	59
2.2. Raqamli iqtisodiyot tizimini rivojlantirish uchun IT-mutaxassislarni tayyorlash istiqbollari.....	76
2.3. Masofaviy xizmat ko‘rsatish va o‘zini-o‘zi band qilishning zamonaviy usullari.....	88
Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	101
III-Bob. Zamonaviy ish bilan bandlik shakllarini joriy etish va samaradorligini oshirish istiqbollari	102
3.1. Qashqadaryo viloyatida zamonaviy bandlik shakllarini rivojlantirishning model va algoritmlari.....	102
3.2. Qashqadaryo viloyatida bandlikni rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishni joriy etish va algoritmlari.....	115
3.3. Raqamlashtirish sharoitida zamonaviy bandlik shakllarini joriy etish samaradorligi.....	121
Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	137
XULOSA	138
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI	140
ILOVALAR	162

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahonda iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayonlari, masofaviy ish bilan bandlik, autsorsing va freelanser xizmat ko'rsatish sohalari mehnat bozorining segmentlaridan biriga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyotda mehnat munosabatlarining rivojlanishi doimiy xodimlarni vaqtinchalik ishchilar bilan almashtirishga olib keladi, ayni paytda ko'plab turdagi ishlarni ofisdan minglab kilometr uzoqlikda va hatto milliy chegaralardan tashqarida ham bajarish mumkin. Shu so'nggi yillardagi sezilarli tendentsiya birgina frilanserlar sonining juda tez o'sishi va bugungi kunda rivojlangan mamlakatlardan biri AQSHda 2021 yilda 67,3 million kishi frilanser (shu jumladan o'zini-o'zi band qilgan shaxslar) sifatida ishlagan, bu mamlakatning mehnatga layoqatli aholisining 36 foizini tashkil etadi¹. Bugungi kunda raqamli masofaviy platformalar paydo bo'lishi mehnat bozoridagi segmentatsiyalash ta'siri ostida o'zgarishlarga, inson kapitali yangi sharoitlarga moslashishni va mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'sirini yoritish jarayonlarini tadqiq etish talab qilinadi.

Jahonda global raqamlashtirish va intellektuallashtirgan raqamli texnologiyalarni samarali rivojlantirishga oid ilmiy - tadqiqotlar olib borish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada ishchi kuchining mobilligini oshirish, ish bilan bandlikning zamonaviy shakllarini joriy etish, raqamli iqtisodiyot infratuzilmasini rivojlantirish, aholining ijtimoiy-aholi ehtiyojlarini hisobga olgan holda yangi ish o'rinlari yaratish bo'yicha maqsadli buyurtmalarni shakllantirish, ish bilan bandlikning zamonaviy shakllarini takomillashtirish kabi ilmiy-tadqiqot yo'nalishlari muhim ahamiyatga egadir.

Yangi O'zbekistonni barpo etish sharoitida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, aholini ish bilan bandlik darajasini oshirish va mehnat resurslaridan samarali foydalanishning zamonaviy shakllarini joriy etish hamda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlari bo'yicha ishchi kuchi taqsimoti, mehnat samaradorligini oshirish, mehnat resurslari sifat tarkibini takomillashtirish, ish bilan bandlik tarkibini o'zgartirish, ish kuchi mobilligini oshirish, masofaviy ish bilan bandlikni

¹ <https://freelancersunion.org/resurces/>

takomillashtirish, ish vaqtining davomiyligi va tabaqalashishi kabi masalalarga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Xususan, mamlakatimiz rahbarining ta'kidlashicha "Kambag'allikni kamaytirish - bu aholida tadbirkorlik ruhini uyg'otish, insonning ichki kuch - quvvati va salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, yangi ish o'rinlari yaratish bo'yicha kompleks iqtisodiy va ijtimoiy siyosatni amalga oshirish, demakdir"². Bu vazifalarni hal etishda raqamli iqtisodiyot soha va tarmoqlarida ish bilan bandlikning zamonaviy shakllarini joriy etish, ish bilan bandlik shakllanishining xususiyatlari va dinamikasini baholash, raqamli iqtisodiyotda norasmiy ish bilan bandlikning dinamikasi, ish bilan bandlikni tartibga solish, tashkilotlarda outsorsing va frilanserlikni tashkil etishning zamonaviy shakllari, jahon outsorsing va frilanserlik xizmatlari bozorini tadqiq etish kabi yo'nalishlarda ilmiy-tadqiqotlarni chuqurlashtirish alohida ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentyabrdagi PF-158-son "O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risida", 2022 yil 27 yanvardagi PF-104-son "Xizmatlar sohasini rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida", 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonlari, 2024 yil 1 fevraldagi PQ-51-son "Raqamlashtirish sohasida malakali mutaxassislar tayyorlash faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida", 2024 yil 9 yanvardagi PQ-7-son "2024 yilda yangi ish o'rinlarini tashkil etish va aholi bandligiga ko'maklashish dasturi to'g'risida", 2022 yil 30 avgustdagi PQ-366-son "Norasmiy bandlik ulushini qisqartirish hamda mehnat resurslari balansini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorlari hamda ushbu sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga mosligi. Dissertatsiya mavzusi respublika fan va texnologiyalari

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 25.01.2020. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020>

rivojlanishining I. “Demokratik va huquqiy jamiyatni ma’naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish” ustuvor yo‘nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o‘rganilganlik darajasi. Xorijlik olimlarning ilmiy ishlarida mehnat bozorining shakllanishi va rivojlanishi, ish bilan bandlik tarkibidagi o‘zgarishlar, sohalarning integratsiyalashuvi va yangi kasblarning paydo bo‘lishi, raqamli texnologiyalari ta‘sirida ish bilan bandlikni rivojlanishi, ish bilan bandlik tarkibidagi o‘zgarishlar, uning tuzilishi va shakllari hamda ta‘sir qiluvchi omillarni va amaliyotga tadbiq etish masalalarini ayrim jihatlari yoritib berilgan. Xususan A.Smit, J.B.Sey, J.M.Keyns, A.Marshall, L.Mizes, A.Pigu, F.Xayek, M.Fridmen³, D.Bell, Dj.Gelbreyt, P.Draker, M.Kastels, F.Uebster, Yu.G.Odegov⁴, V.V.Pavlova⁵, M.Falk, M.Vorter, M.Pianta, X.Shmits, D.Vest⁶, V.N.Bobkov, R.I.Kapelyushnikov, R.P.Kolosova, G.G.Rudenko, T.O.Razumova⁷ kabi olimlarning va boshqalar tomonidan tadqiq qilingan.

Shu bilan birga, Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH) davlatlarida outsorsing xizmatlarini rivojlantirish va outsorsingga asoslangan boshqaruv

³ Smith A. The Wealth of Nations. - Aegitas, 2016. - 685 p.; Say J.B. Jean-Baptiste Say And Political Economy. - Taylor & Francis, 2016.-280 p.; Keynes J.M. The general theory of employment, interest, And money. - Springer, 2018. - 404 p.; Marshall A. Industry And trade. - Vani Prakashan, 2015. - 556 p.; Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. - Litres, 2017.- 770 с.; Pigou A.C. Theory of unemployment. - Routledge, 2013. - 348 p.; Hayek F.A. The constitution of liberty: The definitive edition. - Routledge, 2013. - Т. 17.- 596 p.; Friedman M. The theory of the consumption function. - Princeton university press, 2018. - 258 p.

⁴ Экономика труда: учебник и практикум для вузов / Ю.Г. Одегов, Г.Г. Руденко. - 3-е изд., перераб. и доп. - Москва: Издательство Юрайт, 2020. - 387 с.; Мобильность и стабильность на российском рынке труда / Под ред. В.Е.Гимпельсона, Р.И.Капелюшникова. - М.: Высшая школа экономики (ГУ ВШЭ), 2017. - 536 с.; Бобков В.Н., Вередюк О.В., Колосова Р.П., Разумова Т.О. Занятость и социальная прекаризация в России: введение в анализ. - М.: ТЭИС. 2014. - 96 с.

⁵ Falk M., Biagi F. The impact of ICT and e-commerce on employment in Europe //Journal of Policy Modeling. - 2017. - V. 39. - №1.- P. 1-18; Balsmeier, B., Woerter, M. Is this time different? How digitalization influences job creation and destruction. Research Policy, 48(8), 2020; Pianta M. Technology and Work: Key Stylized Facts for the Digital Age //Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics. - 2020. - P. 1-17.; Schmitz H. Technology and employment practices in developing countries. - Routledge, 2018. - 266 p.; West, D. M. The future of work: Robots, AI, and automation. The future of work: Robots, AI, and Automation. 2018. - 205 p.

⁶ Bell D. The Winding Passage: Sociological Essays and Journeys. - Routledge, 2019. - 399 p.; Galbraith J. K. The culture of contentment. - Princeton University Press, 2017. - 176 p.; Drucker P. F. The essential drucker. - Routledge, 2020. - 294 p.; КастельсМ. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. - Litres, 2019. - 609 с.; Webster F. Theories of the information society. - Routledge, 2014. - 404 p. Одегов Юрий Геннадьевич, Павлова Валентина Васильевна Новые технологии и их влияние на рынок труда // Уровень жизни населения регионов России. 2018. №2 (208). - С. 60-70

⁷ Экономика труда: учебник и практикум для вузов / Ю.Г. Одегов, Г.Г. Руденко. - 3-е изд., перераб. и доп. - Москва: Издательство Юрайт, 2020. - 387 с.; Мобильность и стабильность на российском рынке труда / Под ред. В.Е.Гимпельсона, Р.И.Капелюшникова. - М.: Высшая школа экономики (ГУ ВШЭ), 2017. - 536 с.; Бобков В.Н., Вередюк О.В., Колосова Р.П., Разумова Т.О. Занятость и социальная прекаризация в России: введение в анализ. - М.: ТЭИС. 2014. - 96 с.

tizimini takomillashtirish sohalarini tadqiq etish bo'yicha D.Komissarov⁸, B.A.Anikin⁹, S.O.Kalendjyan¹⁰, J.B.Xeyvud¹¹, D.M.Mixaylov¹², S.Pushkin¹³, S.Sayfiyeva¹⁴, L.A.Vasilenko¹⁵, O.Melnik¹⁶ va boshqalar ilmiy izlanish olib borgan.

O'zbekistonda mehnat bozorining faoliyat ko'rsatishi va rivojlanishi, mehnat munosabatlarini tartibga solish, ish bilan bandlikning zamonaviy va nostandart shakllarini tadqiq qilish, inson kapitalini rivojlantirish hamda raqamlashtirish bo'yicha muammolarini R.A.Ubaydullayeva, Q.X.Abdurahmonov, S.S. G'ulomov, B.X.Umurzakov, Z.Ya.Xudoyberdiyev, B.A.Islamov, D.N.Raximova, N.X.Raximova, N.K.Zokirova, R.R.Xasanov, N.U.Arabov, G.K.Abduraxmonova, F.R.Sagidullin, B.A.Maxkamov, X.X.Mamadaliyeva¹⁷, Q.O.Otajonov¹⁸ va boshqalarning ilmiy izlanishlar olib borganlar.

Ta'kidlash lozimki, ushbu iqtisodchi olimlarning ilmiy asarlarida ish bilan bandlik tarkibi o'zgarishining ilmiy-uslubiy va amaliy jihatlari o'z aksini topgan¹⁹. Zamonaviy ish bilan bandlik sohasida siyosat yuritish uchun konvensiyalar va

⁸ Комиссаров Д. Привыкание к аутсорсингу [Электронный ресурс] / Режим доступа:3362108

⁹ Аникин, Б.А. Аутсорсинг: создание высокоэффективных и конкурентоспособных организаций / Б.А.Аникин. - М.: Инфра. - М, 2007. - 184 с.;

¹⁰ Календжян С.О. Аутсорсинг и делегирование полномочий в деятельности компаний - М.: Дело, 2003. С.16;

¹¹ Хейвуд, Дж.Брайан Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ / пер. с англ. Н.Е.Метоль, И.С. Половицы. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. С.40.;

¹² Михайлов, Д.М. Аутсорсинг. Новая система организации бизнеса: учебное пособие / Д.М.Михайлов. - М.:КНОРУС, 2006. - 256 с.;

¹³ Пушкин С. Что такое аутсорсинг? [Электронный ресурс] М.Савостьянов. - Режим доступа: <http://www.klerk.ru/bOss/Articles/4659>;

¹⁴ Сайфиева С. Аутсорсинг в свете экономической теории // Вестник Государственного управления. Сер. Развитие отраслевого и регионального управления. - 2007. -№3. -С. 175-180;

¹⁵ Василенко Л.А. Аутсорсинг - инновационная кадровая технология - государственной службы / Л.А.Василенко. -СПб: Наука, 2007. - 216 с.;

¹⁶ Мельник, О. Аутсорсинг: от мечты к реальности [Электронный ресурс] / О.Мельник. -2010. - Режим доступа: <http://www.cfn.ru/numbers/spec-numbers/detail.php?ID=31888>

¹⁷ Зокирова Н.К., Абдурахманова Г., Сагидуллин Ф.Р. Трансформация форм занятости в инновационном развитии // International scientific review. 2020. №LXX. - С. 24-28.

¹⁸ Otajonov Q.O. "Autsorsing xizmatlarini rivojlantirish asosida davlat xaridlarini sifatli ta'minlash yo'llari" 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti ixtisosligi bo'yicha iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya avtoreferati. Urganch - 2023, 61b.

¹⁹ Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти: назария ва амалиёт. Дарслик. Қайта ишланган ва тўлдирилган 3-нашри. Т.: "FAN", 2019. - 592 б.; Убайдуллаева Р.А., Ата-Мирзаев О.Б., Умарова Н.О. Ўзбекистон демографик жараёнлари ва аҳоли бандлиги (илмий ўқув қўлланма). - Т.: Университет, 2006. - 165 б.; Abdurakhmanov K.H. Zokirova N.K., Islamov B., Hiwatari M. Systemic transformation and sustainable human development: the Case of Uzbekistan. Jakarta: Gunadarma Publisher, - 2016. - p. 230; Умурзаков Б.Х. ва б. Меҳнат ресурслари шаклланиши ва тақсимланишининг ҳудудий хусусиятлари. Монография. - Т.: «LESSON PRESS» 2017. - 188 б.; Худойбердиев З.Я. ва б. Тадбиркорлик ва ишга жойлаштириш технологияси. Ўқув қўлланма. «ILMZYU» 2016; Абдурахмонова Г.К. Аҳолини муносиб меҳнат тамойиллари асосида иш билан таъминлаш. Монография. - Т.: IQTISODIYOT, 2017. – 131 б.

tavsiyalar ko‘rinishida xalqaro mehnat me‘yorlari hamda ijtimoiy mehnat muammolarini hal etishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish; raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish asosida ish bilan bandlikning zamonaviy shakllarini tartibga solish; ish kuchiga talab va taklif o‘rtasida bozor muvozanatiga erishish, ish kuchi mobilligini oshirish va ishsizlikni kamaytirish; munosib ish o‘rinlarini yaratish va ularning sifatini oshirish hamda inson resurslarining raqobatbardoshligini oshirish; zamonaviy ish bilan bandlikni ta‘minlash sohasida maqsadli dasturlarni ishlab chiqish, ish vaqti va ish haqi shakllarini joriy etish bilan bog‘liq tadqiqotlar keng miqyosda olib borilmoqda.

Shu bilan birga, O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi, ish bilan bandlik tarkibining o‘zgarishi va ishchilarni ijtimoiy himoya qilinmaganligining namoyon bo‘lishi hamda umumiy holda bu yo‘nalishdagi islohotlarni qaysi yo‘nalishda olib borish masalalari ham o‘z yechimini kutmoqda. Bu muammolar raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida ayrim jihatlari o‘rganilmaganligi tadqiqot mavzusining dolzarbligi, uning maqsadi va asosiy vazifalarini to‘g‘ri aniqlashga imkon yaratadi.

Mavjud xorijiy va mahalliy ishlarning aksariyati faqat “business process outsourcing(BPO)” logistik dasturiy mahsulotlar, “freelanser” va “autstaffing”, dasturiy mahsulotlar eksportini rivojlantirish hamda masofaviy ish bilan bandlik xizmatlari bozorining ayrim segmentlariga qaratilgan.

Ushbu sohalarda olib borilayotgan nazariy tadqiqotlar va to‘plangan amaliy tajribaga qaramay, BPO logistik dasturiy mahsulotlar, freelanser va autstaffing, dasturiy mahsulotlar eksportini rivojlantirish hamda masofaviy ish bilan bandlik xizmatlari bozori sekin rivojlanmoqda. Ushbu masala bo‘yicha nashrlarning mavjudligi xizmatlar bozorining shakllanishi va faoliyati nazariyasini ishlab chiqadigan chuqur va tizimli tadqiqotlar bilan kelmaydi.

Tashkilotlarda autsorsing, freelanser va autstaffing xizmatlarini amalga oshirish, xizmatlar ko‘rsatish sifatini oshirishda tanlov asosida jalb qilingan tashkilotlar, byudjet muassasalari, tijorat va notijorat tashkilotlari o‘rtasida sog‘lom raqobatni tashkil etish, tashqi yetkazib beruvchilarni jalb qilish orqali cheklangan

byudjet mablag'larini tejash imkonini beruvchi xizmatlardan foydalanishning nazariy jihatlarini tadqiq etishning yetarlicha o'rganilmaganligi hamda keng joriy qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiya va takliflar ishlab chiqish zarurati dissertatsiya mavzusini tanlashda asos bo'lib xizmat qildi.

Dissertatsiya tadqiqotining dissertatsiya bajarilgan oliy ta'lim muassasasining ilmiy-tadqiqot ishlari rejalari bilan bog'liqligi.

Dissertatsiya tadqiqoti Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti ilmiy-tadqiqot ishlari rejasiga muvofiq PZ-20170928644 - "O'zbekiston qishloq aholisini ish bilan ta'minlash muammolari" mavzusidagi amaliy loyiha doirasida bajarilgan.

Tadqiqotning maqsadi raqamli iqtisodiyot sharoitida bandlikning zamonaviy shakllarini rivojlantirish maqsadida dasturiy mahsulotlar eksportini ta'minlovchi model va tizimlarni ishlab chiqish hamda joriy etishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

raqamli transformatsiyalash sharoitida ish bilan bandlik shakllarining nazariy asoslarini tahlil etish va masovafiy xizmat ko'rsatish shakllari;

raqamli iqtisodiyotda norasmiy ish bilan bandlik tizimlarining rivojlanish xorijiy tajribalarini o'rganish, freelans bozori va raqamli platformalari;

O'zbekistonda zamonaviy ish bilan bandlikni ta'minlash mexanizmini takomillashtirish, mehnat bozori va masofaviy ish bilan bandlikni tashkil etish;

raqamli transformatsiya sharoitida hukumat va iqtisodiyot tizimlarini istiqbolli rivojlantirish, IT tadbirkorlar uchun G2B xizmatlarini rivojlantirish;

raqamli iqtisodiyot tizimini rivojlantirish uchun IT-mutaxassislarni tayyorlash va institutsional muhitni shakllantirish istiqbollari;

biznes jarayonlari outsorsingi va o'zini-o'zi band qilishning zamonaviy usullari hamda istiqbollari, BFA modelini ishlab chiqish;

Qashqadaryo viloyatida masofaviy bandlik shakllarini rivojlantirishning model va algoritmlari;

ish bilan bandlikni rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishni joriy etish mexanizmlari va algoritmlari;

raqamlashtirish sharoitida zamonaviy bandlik shakllarini joriy etish samaradorligi va prognoz parametrlari.

Tadqiqotning obyekti sifatida O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi Qashqadaryo viloyati kambag‘allikni qisqartirish va bandlik bosh boshqarmasi tashkilotlari tanlab olingan.

Tadqiqotning predmeti bo‘lib, raqamli transformatsiyalash sharoitida ish bilan bandlik shakllarini takomillashtirish jarayonida yuzaga keladigan tashkiliy-iqtisodiy munosabatlardir.

Tadqiqotning usullari. Dissertasiyada iqtisodiy, matematik, statistik va ekonometrik modellashtirish, statistik guruhlash, monografik kuzatish, tizimli tahlil, qiyosiy taqqoslash, abstrakt-mantiqiy fikrlash, kompleks va tizimli yondashuv, umumiy ilmiy va statistik usullar, induksiya-deduksiya, ijtimoiy tadqiqot hamda istiqbolli bashoratlash usullaridan keng foydalanilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

uslubiy yondashuvga ko‘ra “ish bilan bandlikning zamonaviy shakllari va turlari” tushunchasining iqtisodiy mazmuni bandlikni ta‘minlash bilan bog‘liq xarajatlarni minimallashtirish, mehnat sifatini ta‘minlash va belgilangan muddatlariga rioya qilish maqsadida yuqori ixtisoslashgan kompaniyalar yoki alohida mutaxassislarni jalb qilish orqali mijozning asosiy bo‘lmagan funksiyalarini bajarishni o‘z ichiga olgan biznes hamkorlikning “yumshoq” (soft) tavsifdagi xizmat turi nuqtai nazaridan takomillashtirilgan;

biznes jarayonlar autsorsingi, masofaviy xizmat ko‘rsatish va o‘zini-o‘zi band qilishni qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan raqamli platformani joriy etish asosida IT-autsorsing ($A_{IT}=0,45$), frilanser ($F=0,35$) va autstaffing ($AS=0,2$) turlari o‘rtasidagi maqbul nisbatni shakllantirish orqali samarali bandlikni ta‘minlash asoslangan;

ish beruvchi korxonalar va xodimlar o‘rtasidagi ishga yollash jarayonlarini tashkil etishni masofaviy ish bilan bandlik tizimini qo‘llash imkonini beruvchi raqamli onlayn mehnat birjalari orqali uch tomonlama mehnat munosabatlarini yo‘lga qo‘yish asosida ish bilan bandlik shakllarini diversifikatsiyalash asoslangan;

O‘zbekistonda tashkilotlar faoliyatining sifat va samaradorligini oshirish, masofaviy ishlash orqali aholi bandligini ta‘minlashning zamonaviy shakllarini takomillashtirish hamda dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirishda aloqa va axborotlashtirish xizmatlari ko‘rsatish hajmining 2028 yilga qadar prognoz ko‘rsatkichlari ishlab chiqilgan.

Tadqiqotning amaliy natijasi quyidagilardan iborat:

Raqamli transformatsiyalash sharoitida BPO logistik boshqaruvning IT-outsorsing, freelanser va autstaffing turlari bo‘yicha bandlikni ta‘minlash mexanizmi takomillashtirildi va mualliflik ta‘rifi ishlab chiqildi;

BPO logistik dasturiy mahsulotlar, freelanser va autstaffing tushunchalariga hususiyatlari nuqtai nazaridan aniqlik kiritildi - foydalanish maqsadi, xizmatlar tasnifi mintaqa doirasida va boshqaruv turlari, xizmat ko‘rsatish tashkilotlariga qo‘yiladigan talablar va bozorda mikro va makroiqtisodiy darajada tarqatish shakllari shakllantirildi;

logistik biznes dasturiy mahsulotlar eksportini rivojlantirishda, zamonaviy bandlik mexanizmi shakllantirish orqali BPO logistik dasturiy mahsulotlar, freelanser va autstaffing xizmatlarining “BFA” logistika modeli vositasida muzokaralar jarayoni, shartnomalar tuzish, bajarish xarajatlarini kamaytirish hamda biznesga yo‘naltirilgan tuzilmalarni yaratish va raqobatbardoshligini oshirish jihatidan yondashuvlar tahlil qilindi;

biznes jarayonlari outsorsingi, masofaviy xizmat ko‘rsatish va o‘zini-o‘zi band qilish, dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirish hamda “IT” tadbirkorlar faoliyatini qo‘llab-qo‘vvatlash, IT-outsorsing, BPO logistik dasturiy mahsulotlar, autstaffing va freelanserlik sohalarini istiqbolli rivojlantirish maqsadida “bpofreelance.uz” raqamli platformasi ishlab chiqildi va amaliyotga joriy etildi;

masofaviy ishlash aholi bandligining zamonaviy formati tashkilotlarning sifat va samaradorligini oshirishga yo‘naltirilgan masofaviy ish bilan bandlik, BPO logistik dasturiy mahsulotlar, freelanser va autstaffing, dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirishda aloqa va axborot hamda “IT” tadbirkorlar faoliyatini

qo‘llab-qo‘vvatlash xizmatlarini 2024-2028 yillarga mo‘ljallangan rivojlanish istiqbollarning prognoz ko‘rsatkichlari ishlab chiqildi va samaradorligi aniqlandi;

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi. Qo‘llanilgan ilmiy-uslubiy yondashuvlar, tahlil usullari va ma‘lumotlarning rasmiy manbalardan olinganligi, keltirilgan tahlillar va tajriba-sinov ishlari samaradorligining matematik statistika usullari yordamida asoslanganligi, xulosa, taklif va tavsiyalarning amaliyotga joriy etilganligi, olingan natijalarning vakolatli tuzilmalar tomonidan tasdiqlanganligi bilan izohlanadi. Dissertasiya ishini tayyorlash jarayonida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot natijalarining ishonchliligi respublika va xorijlik yetakchi iqtisodchi olimlarning masofaviy xizmat ko‘rsatish va o‘zini-o‘zi band qilish, dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirishda aloqa va axborot hamda “IT” tadbirkorlar faoliyatini qo‘llab-qo‘vvatlash xizmatlari hamda biznes jarayonlari outsorsingini iqtisodiy baholash mexanizmlarini takomillashtirish masalalariga bag‘ishlangan ilmiy-nazariy qarashlarini qiyosiy va tanqidiy tahlil qilish, tadqiqot jarayonida qo‘llanilgan metodologik yondashuv va usullarning asoslanganligi, axborot bazasining rasmiy manbalardan olinganligi, taklif va tavsiyalarning amalda sinovdan o‘tganligi bilan belgilanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati dissertasiyada ishlab chiqilgan uslubiy taklif va tavsiyalar mehnat bozorida ish bilan bandlikning zamonaviy shakllarini joriy etish, rasmiy va norasmiy ish bilan bandlikni baholashga nazariy yondashuvlarni ilmiy jihatdan asoslash, masofaviy ish bilan bandlikni tashkil etish asoslarini takomillashtirish va ish bilan bandlik egiluvchanligini tartibga solishning institutsional asoslari bo‘yicha ilmiy apparatni takomillashtirish bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati aholi bandligini oshirish hamda masofaviy ish o‘rinlarini tashkil etish bo‘yicha maqsadli dasturlar, yo‘l xaritalarini shakllantirish, prognozlarni ishlab chiqish, bandlikka ko‘maklashish markazlari faoliyatini takomillashtirish, sohaga oid huquqiy-me‘yoriy hujjatlarni tayyorlash, sohani samarali rivojlantirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar majmuini ishlab chiqish hamda nazariy bilimlarni boyitish imkonini beradi.

BPO logistik dasturiy mahsulotlar, freelanser va autstaffing, dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirish hamda “IT” tadbirkorlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash xizmatlarini iqtisodiy baholash mexanizmlarini takomillashtirishning tashkiliy-iqtisodiy, normativ-huquqiy asoslarini takomillashtirish yo‘nalishlarida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalardan O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi Qashqadaryo viloyati kambag‘allikni qisqartirish va bandlik bosh boshqarmasi faoliyatida keng foydalanish mumkin.

Tadqiqot natijalarining joriy qilinishi. Raqamli transformatsiya sharoitida bandlikning zamonaviy shakllarini joriy etish uslubiy asoslarini takomillashtirish bo‘yicha olingan ilmiy - amaliy tavsiya va takliflar hamda natijalar asosida:

uslubiy yondashuvga ko‘ra “ish bilan bandlikning zamonaviy shakllari va turlari” tushunchasining iqtisodiy mazmuni bandlikni ta‘minlash bilan bog‘liq xarajatlarni minimallashtirish, mehnat sifatini ta‘minlash va belgilangan muddatlariga rioya qilish maqsadida yuqori ixtisoslashgan kompaniyalar yoki alohida mutaxassislarni jalb qilish orqali mijozning asosiy bo‘lmagan funksiyalarini bajarishni o‘z ichiga olgan biznes hamkorlikning “yumshoq” (soft) tavsifdagi xizmat turi nuqtai nazaridan takomillashtirishga oid nazariy-uslubiy ma‘lumotlardan oliy o‘quv yurtlari talabalar uchun tavsiya etilgan “Elektronika va sxemalar” nomli o‘quv qo‘llanmani tayyorlashda foydalanilgan (O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim va innovatsiyalar vazirligining 2024 yil 7 maydagi 149-sonli buyrug‘i). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi natijasida oliy o‘quv yurtlari talabalarida mijozning asosiy bo‘lmagan funksiyalarini bajarishni o‘z ichiga olgan biznes hamkorlikning “yumshoq” (soft) tavsifdagi xizmat turi nuqtai nazaridan takomillashtirilgan ish bilan bandlikning zamonaviy shakllari va turlari tushunchasi yuzasidan nazariy bilimlarni chuqurlashtirish imkoni yaratilgan;

biznes jarayonlar autsorsingi, masofaviy xizmat ko‘rsatish va o‘zini-o‘zi band qilishni qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan raqamli platformani joriy etish asosida IT-outsorsing ($A_{IT}=0,45$), frilanser ($F=0,35$) va autstaffing ($AS=0,2$) turlari o‘rtasidagi maqbul nisbatni shakllantirish orqali samarali bandlikni ta‘minlash taklifidan O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik

vazirligi faoliyatida foydalanilgan (O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligining 2024 yil 19 martdagi 01/00-03/10-2609-son ma‘lumotnomasi). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi natijasida IT-kompaniyalarda dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirish hamda IT tadbirkorlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, tashkilotlarda BPO logistik dasturiy mahsulotlar, frilanser va autstaffing xizmatlaridan foydalanish sifati hamda samaradorligini oshirish imkoni yaratilgan;

ish beruvchi korxonalar va xodimlar o‘rtasidagi ishga yollash jarayonlarini tashkil etishni masofaviy ish bilan bandlik tizimini qo‘llash imkonini beruvchi raqamli onlayn mehnat birjalari orqali uch tomonlama mehnat munosabatlarini yo‘lga qo‘yish asosida ish bilan bandlik shakllarini diversifikatsiyalash taklifi O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi tomonidan amaliyotga joriy etilgan (O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligining 2024 yil 19 martdagi 01/00-03/10-2609-son ma‘lumotnomasi). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi natijasida raqamli platformadan masofaviy ish bilan bandlik, BPO logistik dasturiy mahsulotlar, frilanser va autstaffing xizmatlarini ko‘rsatish, dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirishda hamda IT tadbirkorlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash imkoni yaratilgan;

O‘zbekistonda tashkilotlar faoliyatining sifat va samaradorligini oshirish, masofaviy ishlash orqali aholi bandligini ta‘minlashning zamonaviy shakllarini takomillashtirish hamda dasturiy mahsulotlar eksporti hajmini oshirishda aloqa va axborotlashtirish xizmatlari ko‘rsatish hajmining 2028 yilga qadar ishlab chiqilgan prognoz ko‘rsatkichlaridan O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi tomonidan foydalanilgan (O‘zbekiston Respublikasi kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligining 2024 yil 19 martdagi 01/00-03/10-2609-son ma‘lumotnomasi). Mazkur taklifning amaliyotga joriy etilishi natijasida Qashqadaryo viloyati hokimining 2020 yil 16 oktyabrdagi “Qashqadaryo viloyatida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi HQ-899/10-son qarori va “2022-2026 yillarda Qashqadaryo viloyati hududlarini

kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va aholi turmush darajasini yanada yaxshilashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” hamda “Istiqbolli IT-loyihalar” viloyat hokimi sovrini uchun ko‘rik-tanlovni o‘tkazish to‘g‘risida”gi nizomini ishlab chiqishda foydalanilgan va trend modellari ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalarining aprobatsiyasi. Tadqiqot natijalari 3 ta xalqaro, 18 ta Respublika ilmiy-amaliy anjumanlarida muhokamadan o‘tkazilgan va ma‘qullangan.

Tadqiqot natijalarining e‘lon qilinishi. Tadqiqot mavzusi bo‘yicha jami 29 ta ilmiy ish, shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi tomonidan doktorlik dissertasiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlarda 8 ta maqola (5 ta respublika va 3 ta xorijiy jurnallarda) nashr etilgan.

Dissertasiyaning tuzilishi va hajmi. Tadqiqot ishi kirish, uchta bob, xulosa hamda foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati va ilovalardan iborat bo‘lib, tarkibida 28 ta statistik va tahliliy jadval, 58 ta rasmni qamrab olgan holda umumiy hajmi 137 betda bayon etilgan.